

8. Temelji poslovne analitike uključujući R i SQL

Što je poslovna analitika (engl. *business analytics* - BA)? Koje probleme rješava i koje alate koristi? Što su R i SQL? Kako je BA povezan s R i SQL? Postoje li primjeri dobre prakse u kojima se ti softveri koriste za rješavanje logističkih poslovnih problema?

Na ova i slična pitanja pokušat ćemo dati odgovore u sljedećem poglavlju.

8.1 Što je poslovna analitika?

BA predstavlja holistički pristup analizi podataka i poslovnom odlučivanju. To je okruženje vođeno podacima s ciljem poboljšanja poslovnih performansi tvrtke pružanjem temelja za informiranije donošenje odluka. To je sustavni proces razmišljanja koji primjenjuje kvalitativne, kvantitativne i statističke računalne alate i metode za analizu podataka, stjecanje uvida, informiranje i podršku donošenju odluka. Svaka određena analiza može koristiti različite tehnike uključujući dijagnostičke, prediktivne, preskriptivne i optimizacijske modele (Power i dr., 2018). Mikalef i dr., (2019) daju plan za akademsko istraživanje i praktičnu primjenu, ističući transformativni potencijal analitike kada se pravilno integrira u organizacijske procese. U skladu s tim, autori navode da BA zahtijeva od organizacija da radikalno redizajniraju način na koji se takvim inicijativama pristupa, kako se dizajniraju i usavršavaju, kako se planiranje resursa i orkestracija izvršava i strateški usklađuje, kao i da ponovno vrednuju svoje očekivane rezultate izvedbe, njihovu povezanost sa strateškim ciljevima i, kao rezultat toga, razviju odgovarajuće KPI-eve (Mikalef et al., 2019).

Glavni zadaci BA su osigurati kanal znanja kako bi se osigurala koherentna veza između sirovih podataka i poslovnih odluka. Opći cilj je poslovna učinkovitost kroz 'vertikalizaciju', upotrebljivost i integraciju s operativnim sustavima (Kohavi i dr., 2002). BA ima mnogo područja primjene i povezanih izvedenica: financijska analitika, analitika opskrbnog lanca, analitika krize, analitika znanja, marketinška analitika, analitika kupaca, analitika usluga, analitika ljudskih resursa, analitika talenata, analitika procesa, analitika rizika (Holsapple i dr., 2014.) .

Postoje tri vrste platformi poslovne analitike:

- **Opisne** – gledaju postojeće podatke i daju sažetak statistike i osnovnu vizualizaciju.
- **Prediktivne** – koriste postojeće podatke za procjenu najvjerojatnijih budućih scenarija.
- **Preskriptivne** – automatski obrađuju veliku količinu podataka (engl. *big data*), poslovna pravila, tržišne uvjete itd. Ove platforme koriste metode strojnog učenja i umjetne inteligencije. Cilj je potpuno automatizirano donošenje odluka o tome koje akcije tvrtka treba poduzeti s obzirom na trenutnu situaciju kako bi postigla željene poslovne ciljeve.

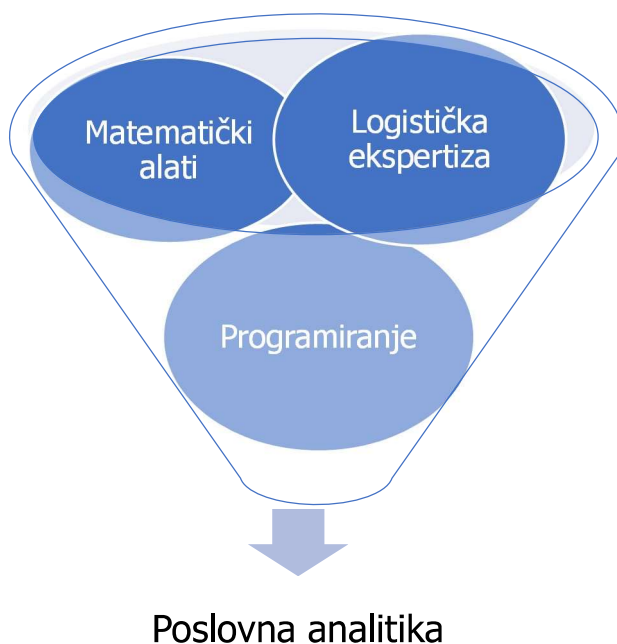
Zanimanje za *big data* i poslovnu analitiku eksponencijalno je poraslo tijekom proteklog desetljeća (Mikalef i dr., 2019). Suvremeni BA ukorijenjen je u stalnom napretku sustava za podršku odlučivanju. Ovaj napredak uključuje sve snažnije mehanizme za stjecanje, generiranje, asimilaciju, odabir i emitiranje znanja relevantnog za donošenje odluka. S obzirom na nasljeđe podrške odlučivanju, poslovna analitika nužno sudjeluje u tim mehanizmima i iskorištava ih. Znanje koje se mora obraditi kreće se od kvalitativnog do kvantitativnog, a BA se bavi radom na obje vrste znanja, kako je prikladno za donošenje odluke (Kohavi i dr., 2002). Razlog zašto bi neka organizacija trebala primijeniti BA je u problemima koje rješava. Problemi koje BA ističe su problemi smanjenja učinkovitog upravljanja poduzećem. Sukladno tome, postoji nekoliko razloga za primjenu BA (Holsapple i dr., 2014):

- Ostvarivanje konkurentske prednosti
- Podrška strateškim i taktičkim ciljevima organizacije
- Bolji organizacijski učinak
- Bolji ishodi odluka
- Bolji ili informiraniji procesi odlučivanja
- Proizvodnja znanja
- Dobivanje vrijednosti iz podataka

Bez obzira na vrstu platforme koja se koristi u BA za rješavanje i podršku procesu donošenja odluka u svakoj tvrtki, postoje tri ključna stupa svakog BA rješenja (slika 8.1). Općenito, BA zauzima mjesto u spektru između računalnih znanosti/matematike/podatkovnih znanosti (s

jedne strane) i poslovanja i menadžmenta (s druge strane). Poslovna analitika zahtijeva i tehničko i poslovno znanje. Glavni problem u dizajniranju BA je to što granice nisu jasne (Power i dr., 2018). Sukladno tome, za izvođenje BA potrebni su matematički alati za identifikaciju, izdvajanje i predstavljanje uvida na pravi način putem tablica, grafika, formula itd. Dodatno, alati za programiranje služe kao potpora ovoj vrsti aktivnosti i omogućuju brze izračuna bez grešaka, u usporedbi s tradicionalnim pristupom papira i olovke. Posljednje, ali ne manje važno, potrebna je logistička ekspertiza u određenom području ili poslovnom problemu kako bi se odredili ključni utjecajni čimbenici i povezani ekosustav.

Slika 4.48 Ključni stupovi BA u kontekstu opskrbnog lanca i logistike.

Ključni potrošač je poslovni korisnik, čiji posao, vjerojatno u *merchandisingu*, marketingu ili prodaji, nije izravno povezan s analitikom *per se*, ali koji obično koristi analitičke alate za poboljšanje rezultata nekog poslovnog procesa duž jedne ili više dimenzija (kao što su profit i vrijeme do tržišta). Poslovni korisnici ne žele imati posla s naprednim statističkim konceptima; žele jednostavne vizualizacije i rezultate relevantne za zadatak (Kohavi i dr., 2002).

8.2 Što je R?

R je integrirani paket softverskih mogućnosti za manipulaciju podacima, izračun i grafički prikaz (R Core Team, 2019). Između ostalog, ima i sljedeće:

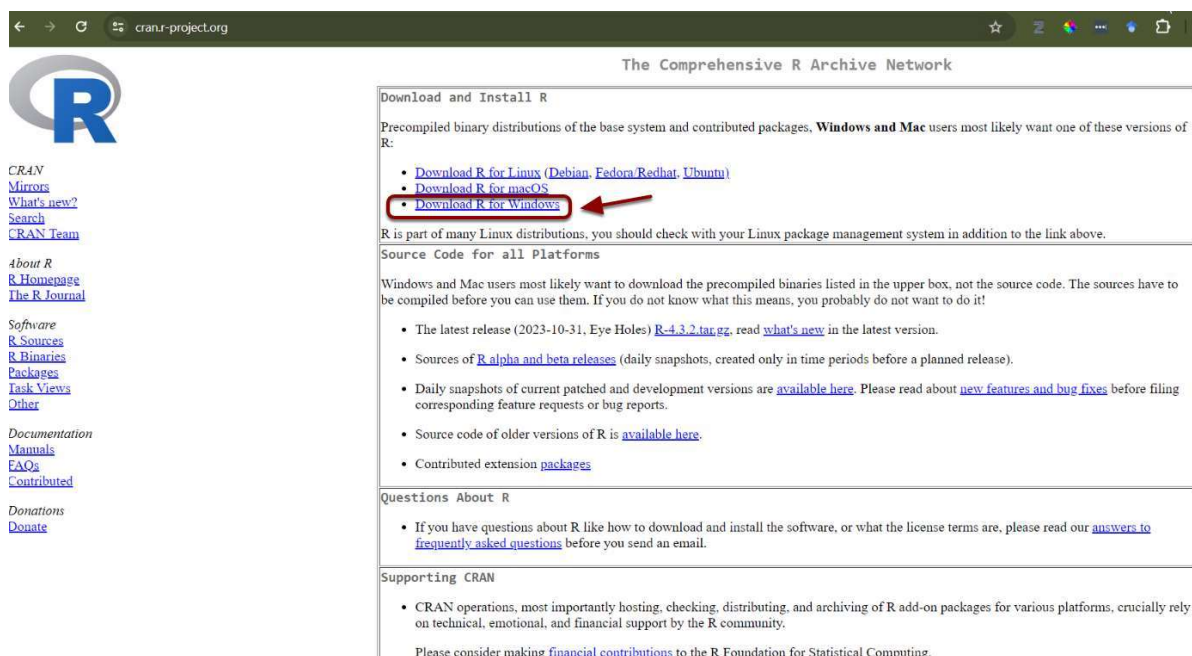

- učinkovito rukovanje i skladištenje podataka,
- skup operatora za izračune na nizovima, posebno matricama,
- velika, koherentna, integrirana zbirka posrednih alata za analizu podataka,
- grafičke mogućnosti za analizu i prikaz podataka bilo izravno na računalu ili u tiskanoj kopiji, te dobro razvijen, jednostavan i učinkovit programski jezik (nazvan 'S') koji uključuje uvjete, petlje, korisnički definirane rekurzivne funkcije i mogućnosti unosa i izlaza (većina funkcija koje pruža sustav same su napisane u S jeziku).

Glavne prednosti R-a su činjenica da je R besplatan i da postoji puno dostupne pomoći online. Prilično je sličan drugim programskim paketima kao što je MatLab (nije besplatan), ali je lakši za korištenje od programskih jezika kao što su C++ ili Fortran (Torfs i Brauer, 2014). R je u velikoj mjeri sredstvo za nove metode interaktivne analize podataka. Brzo se razvijao i proširio velikom kolekcijom paketa. Međutim, većina programa napisanih u R-u u biti su prolazni, napisani za jednu analizu podataka (R Core Team, 2019).

Instalacija R-a i R Studija

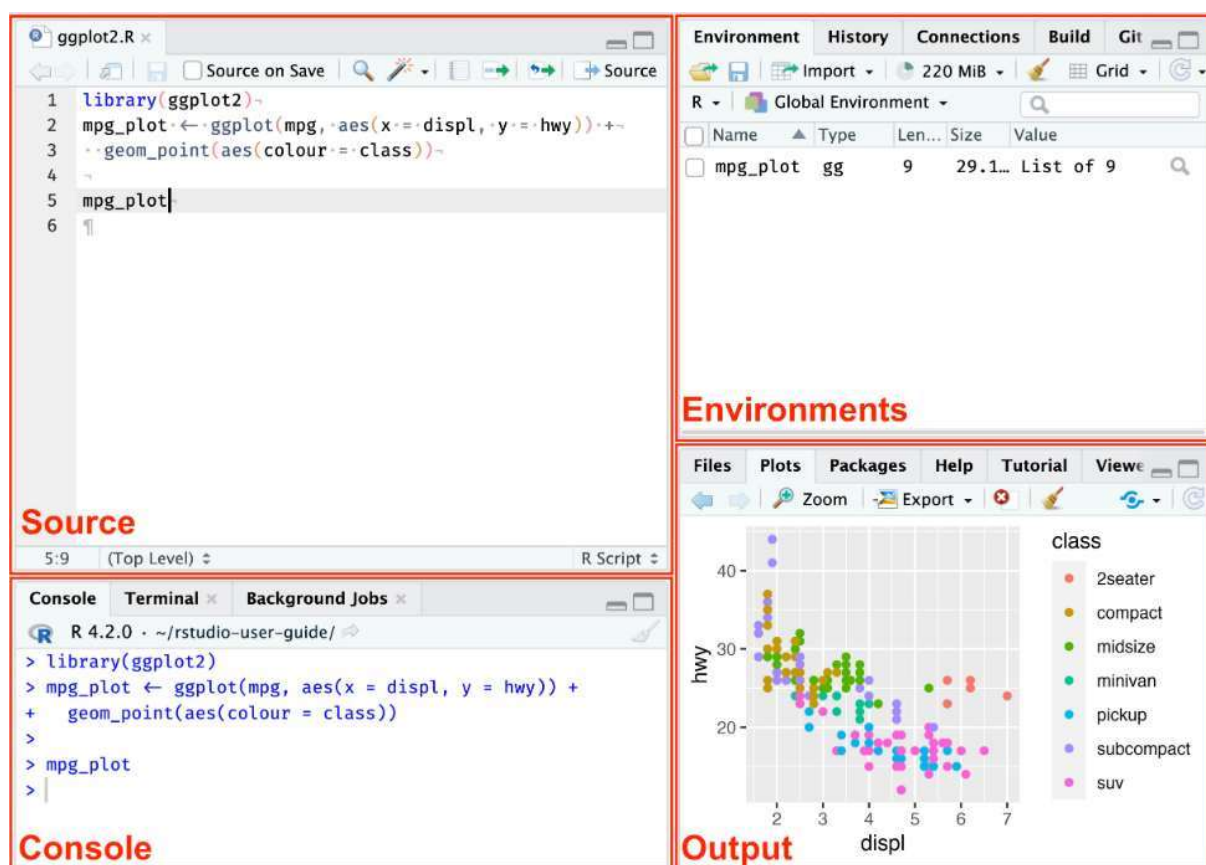
Da biste instalirali R, idite na cran.r-project.org i kliknite na preuzimanje R za određeni operativni sustav na vašem računalu (obično Windows) (slika 8.2).

Slika 4.49 Stranica za preuzimanje softvera R.

Ovo će preuzeti softver R, a postupak instalacije je isti kao i za bilo koji drugi softver. Kada se R softver instalira, bit će bez naprednog integriranog razvojnog okruženja (engl. *integrated development environment* - IDE) koje pomaže korisnicima u izradi različitih analiza. Iako je moguće napraviti bilo kakvu analizu samo s instaliranim R-om, poželjno ga je upariti s nekim modernim IDE-om, poput RStudija, koji je jedan od najpopularnijih IDE-a. Postupak instaliranja RStudija sličan je osnovnom R softveru. Idite na <https://posit.co/download/rstudio-desktop/>, potražite RStudio Desktop licencu otvorenog koda, preuzmite je i instalirajte. Nakon instaliranja programa R i RStudio korisnik će imati sljedeći zaslon korisničkog sučelja (slika 8.3).

Slika 4.50Korisničko sučelje i R i Rstudio (RStudio, 2024).

RStudio korisničko sučelje ima 4 primarna prozora (RStudio, 2024.):

- „Source“ (hrv. Izvor);
- „Console“ (hrv. Konzola);
- „Environments“ (hrv. Okruženje), koji sadrži kartice Okruženje, Povijest, Veze, Izrada, VCS i Vodič;

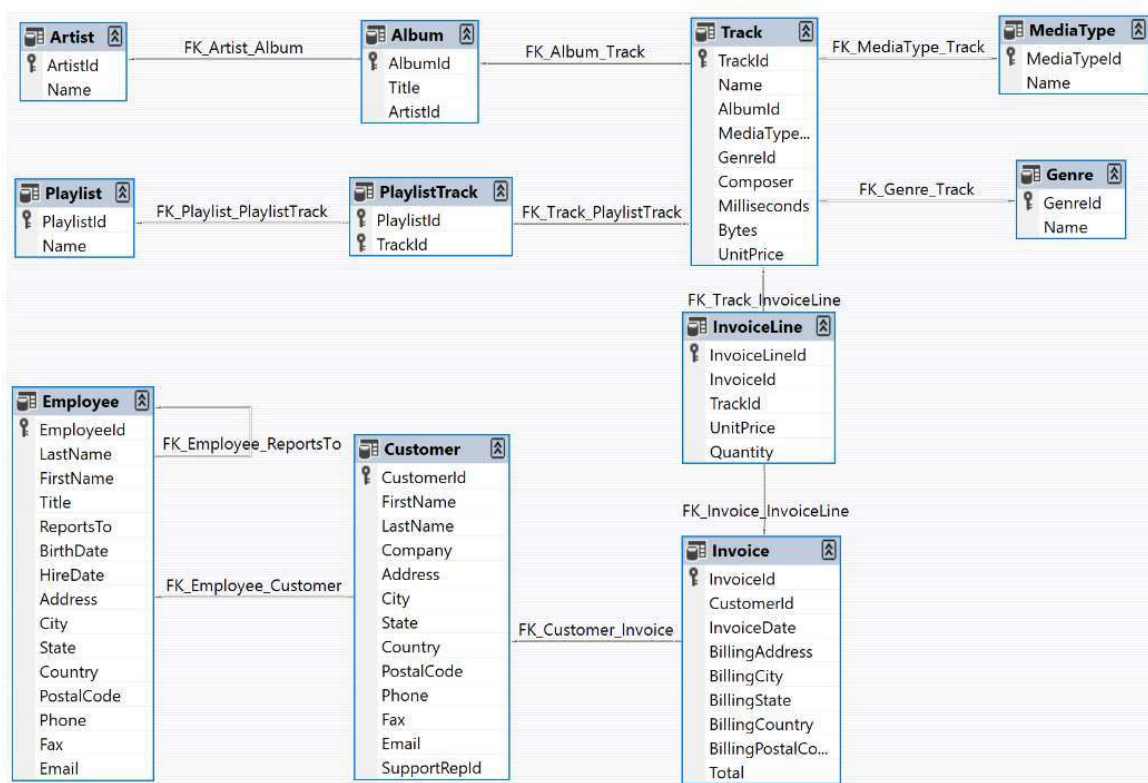

- „Ouput“ (hrv. Rezultat), koji sadrži kartice Datoteke, Ploče, Paketi, Pomoć, Preglednik i Prezentacija.

Svaki od prozora te pododjeljak i opcije u njemu omogućuju korisnicima izvođenje različitih operacija, kontrolu nad nekim analizama podataka ili strukturiraniji i jasniji pogled na proces analitike podataka koji je u tijeku.

8.3 Što je SQL i kako je povezan s BA i R?

Chinook baza podataka je ogledna baza podataka koja se koristi za učenje i demonstraciju sustava za upravljanje bazom podataka (engl. *database management systems* - DBMS) i SQL upita. Dizajniran je kao digitalna multimedijaska prodavaonica koja koristi stvarne podatke iz iTunes knjižnice; izmišljena imena/adrese kupaca i zaposlenika; i slučajni podaci za informacije o prodaji. Baza podataka sadrži različite tablice koje predstavljaju podatke glazbene prodavaonice, uključujući informacije o izvođačima, albumima, pjesmama, kupcima, fakturama i više (slika 8.4).

Slika 4.51 Model podataka baze podataka Chinook.

Slika 8.4 prikazuje model podataka koji okružuje Chinook bazu podataka s različitim podatkovnim tablicama i njihovim ključevima (jedinствeni identifikatori) i zajedničkim tablicama poput tablice PlaylistTrack. Tablice prenose različite informacije o određenoj digitalnoj prodavaonici (tablica 8.1).

Tablica 4.3 Informacije sadržane u svakoj od tablica baze podataka Chinook.

Naziv tablice	Opis
Umjetnik	Sadrži informacije o glazbenim umjetnicima.
Album	Sadrži informacije o glazbenim albumima, od kojih je svaki povezan s izvođačem.
Zapis	Sadrži informacije o pojedinačnim glazbenim zapisima, uključujući reference na albume, vrste medija i žanrove.
Žanr	Sadrži informacije o glazbenim žanrovima.
Vrsta medija	Sadrži informacije o različitim vrstama medija (npr. audio, video).
Kupac	Sadrži podatke o kupcima, uključujući podatke za kontakt i podatke o predstavniku podrške.
Zaposlenik	Sadrži informacije o zaposlenicima, uključujući njihove uloge, odnose s izvješćima i podatke za kontakt.
Fakture	Sadrži informacije o fakturama, uključujući pojedinosti o kupcima, podatke o naplati i ukupne iznose.
Linija fakture	Sadrži detaljne informacije o svakoj stavci na fakturi, uključujući reference na tragove i količine.
Popis pjesama	Sadrži informacije o popisima za reprodukciju.
Zapis popisa pjesama	Povezuje pjesme s popisima za reprodukciju, pokazujući koje su pjesme uključene u koje popise za reprodukciju.

8.4 Kako su poslovna analitika, SQL i R povezani?

Veza između BA, SQL i R je prirodna jer bi svi poslovni podaci trebali biti pohranjeni u SQL bazama podataka. Ovo je još uvijek idealistički cilj budući da još uvijek postoji loše upravljanje podacima u nekim dijelovima malih i srednjih poduzeća koja još uvijek ne razumiju u potpunosti snagu podataka. U velikim tvrtkama to je davno prepoznato i podaci su pravilno strukturirani u bazama podataka (SQL ili neki drugi, ali najčešće u SQL-u). S druge strane, analizu podataka moguće je izvršiti u SQL-u, ali je u tu svrhu bolje koristiti statistički orijentirani softver, gdje je u fokusu R, kao jedna od najpopularnijih statističkih platformi za analizu podataka.

Sukladno tome, SQL i R mogu se smatrati savršenim alatom za suradnju kada je problem u pitanju iz područja BA. Postoji nekoliko glavnih razloga, a jedan od njih je taj što se BA podaci svakodnevno mijenjaju i ažuriraju u skladu s realnim tržištem i aktivnostima tvrtke: prodaja, zaposlenici, prihodi itd. SQL baze podataka savršene su za bilježenje tih promjena i ažuriranje postojećih podataka, dok su R skripte vrlo dobre u automatizaciji zadataka kao i u dizajniranju novih paketa za analizu danih podataka. Razlog za to je što je R više izgrađen oko koncepta analize podataka, nego na općem programiranju kao što je Python, na primjer.

Upit SQL bazi podataka s R

R i SQL baze podataka imaju prirodnu vezu budući da je R uglavnom izgrađen za statističku analizu podataka, a većina transakcijskih podataka nalazi se u bazama podataka. "Način" na koji R radi za upravljanje manipulacijom podataka iz SQL baza podataka je preko DBI i RSQLite programskih paketa. DBI paket pruža standardizirano sučelje za interakciju s različitim DBMS-ovima, dopuštajući korisnicima povezivanje, postavljanje upita i dosljedno upravljanje transakcijama u različitim bazama podataka. Paket RSQLite, koji se pridržava DBI sučelja, posebno olakšava interakciju s bazama podataka SQLite, omogućujući korisnicima izvršavanje SQL upita, dohvaćanje podataka i izvođenje operacija baze podataka izravno iz R-a. Zajedno, ovi paketi pojednostavljuju proces rada s bazama podataka u R-u, nudeći kohezivan i učinkovit tijek rada.

Kako bismo učinkovito demonstrirali izvođenje SQL operacije iz R-a i generiranje željenih uvida iz podataka u vezi s postojećim problemom, dali smo nekoliko isječaka koda na slikama 8.5 i 8.6.


```
---
title: "BUSINES ANALYTICS FOUNDATINS INCLUDING THE R AND SQL"
format: html
editor: visual
---

# R & SQL

## Loading libraries

```{r setup, warning=FALSE, message=FALSE}
library(DBI)
library(RSQLite)
```

Connect to the Chinook SQLite database

```{r}
con <- dbConnect(RSQLite::SQLite(), dbname = "Chinook_Sqlite.sqlite")
```

List all tables in the database

```{r}
tables <- dbListTables(con)
print(tables)
```
```

Slika 4.52 Isječak koda za uspostavljanje veze između SQL-a i R-a i istraživanje podatkovnih tablica sadržanih u SQL-u.

Prvi korak u postavljanju upita SQL bazi podataka putem R-a je uspostavljanje veze (slika 8.5). Slika prikazuje korištenje DBI i RSQLite paketa koji omogućuju uspostavljanje veze putem `dbConect()` funkcije. Rezultat veze i podatkovne tablice koje se otkrivaju putem gore navedene veze zatim se izvoze putem funkcija `dbListTables()` koje ispisuju popis svih podataka pronađenih putem veze: Album, Izvođač, Kupac, Zaposlenik, Žanr, Fature, Linija fature, Vrsta medija, Popis pjesama, Zapis popisa pjesama, Zapis.

Nakon što se veza uspostavi, postoji niz mogućih analiza koje se mogu provesti, ovisno o poslovnom cilju i budućoj upotrebi danih rezultata. Ovdje ćemo, zbog ograničenja prostora, pokazati samo djelić moguće analize podataka, s malim isječkom koda i skupom pravila koda potrebnih za izdvajanje informacija iz SQL-a. Kod vrši upite bazi podataka putem R-a i prikazuje najprodavanije albume, njihove autore i prodani broj (slika 8.6). Tablica 8.2 predstavlja rezultate upita podataka putem isječka koda na slici 8.6.


```
29 ## Choose a Album table from the database
30 ```{r}
31 query_album <- "SELECT * FROM Album LIMIT 10"
32 data_album <- dbGetQuery(con, query_album)
33 print(data_album)
34 ```
35
36 ## Query to get album details along with artist names
37 ```{r}
38 query_album_artist <- "
39 SELECT Album.AlbumId, Album.Title AS AlbumTitle, Artist.Name AS ArtistName
40 FROM Album
41 JOIN Artist ON Album.ArtistId = Artist.ArtistId
42 LIMIT 10"
43
44 data_album_artist <- dbGetQuery(con, query_album_artist)
45 print(data_album_artist)
46 ```
47
48 ## Query to get the top-selling albums along with artist names
49 ```{r}
50 query_top_selling_albums <- "
51 SELECT
52     Album.Title AS AlbumTitle,
53     Artist.Name AS ArtistName,
54     SUM(InvoiceLine.Quantity) AS TotalQuantitySold
55 FROM
56     InvoiceLine
57 JOIN
58     Track ON InvoiceLine.TrackId = Track.TrackId
59 JOIN
60     Album ON Track.AlbumId = Album.AlbumId
61 JOIN
62     Artist ON Album.ArtistId = Artist.ArtistId
63 GROUP BY
64     Album.AlbumId, Album.Title, Artist.Name
65 ORDER BY
66     TotalQuantitySold DESC
67 LIMIT 10"
68
69 # Execute the query
70 top_selling_albums <- dbGetQuery(con, query_top_selling_albums)
71 knitr::kable(top_selling_albums)
72 ```
```

Slika 4.53 Isječak koda za postavljanje upita SQL-u putem R-a i određivanje 10 najprodavanijih albuma.

Tablica 4.410 najprodavanijih albuma u digitalnoj prodavaonici Chinook.

Naslov albuma	Ime umjetnika	Prodana količina
Minha Historia	Chico Buarque	27
Greatest Hits	Lenny Kravitz	26
Unplugged	Eric Clapton	25
Acústico	Titãs	22
Greatest Kiss	Kiss	20
Prenda Minha	Caetano Veloso	19
Chronicle, Vol. 2	Creedence Clearwater Revival	19

Naslov albuma	Ime umjetnika	Prodana količina
My Generation - The Very Best Of The Who	The Who	19
International Superhits	Green Day	18
Chronicle, Vol. 1	Creedence Clearwater Revival	18

LITERATURA 8. POGLAVLJA

- Holsapple, C., Lee-Post, A., & Pakath, R. (2014). A unified foundation for business analytics. *Decision Support Systems*, 64, 130-141.
- Kohavi, R., Rothleder, N. J., & Simoudis, E. (2002). Emerging trends in business analytics. *Communications of the ACM*, 45(8), 45-48.
- Mikalef, P., Boura, M., Lekakos, G., & Krogstie, J. (2019). Big data and business analytics: A research agenda for realizing business value. *Information & Management*. <https://doi.org/10.1016/j.im.2019.103237>
- Power, D. J., Heavin, C., McDermott, J., & Daly, M. (2018). Defining business analytics: An empirical approach. *Journal of Decision Systems*, 27(1), 40–53. <https://doi.org/10.1080/2573234X.2018.1507605>
- R Core Team. (2019). An introduction to R: Notes on R, a programming environment for data analysis and graphics. The R Foundation.
- RStudio. (2024). RStudio IDE cheatsheet: UI panes. Posit. <https://docs.posit.co/ide/user/ide/guide/ui/ui-panes.html>
- Torfs, P., & Brauer, C. (2014). A (very) short introduction to R. Hydrology and Quantitative Water Management Group, Wageningen University, The Netherlands, 1-12.